

NALAZ KELTSKOG ORUŽJA IZ ZEMUNA

Ein Keltischer Waffenfund aus Zemun

NIVES MAJNARIĆ-PANDŽIĆ

U Gradskom muzeju u Vinkovcima čuvaju se 2 željezna mača i 2 željezna koplja nabavljena 1941. godine kupnjom zbirke M. Medvedovića, šumarskog savjetnika i dugogodišnjeg sakupljača starina sa šireg područja Vinkovaca.

Iz Medvedovićevih podataka vidimo da su sva 4 objekta dobivena odjednom kao dar prof. A. Miroslavljevića i da su nađena vjerojatno zajedno prigodom kopanja temelja jedne od vila koje su se oko 1905. godine gradile na položaju Kalvarija u Zemunu.¹

Nalaz predstavljaju slijedeći predmeti:

- a) Inv. broj 546. Dugi željezni dvorezni mač s dobro očuvanim koricama od tankog željeznog lima. Na trnu četvrtastog presjeka drške mača nalazi se okrugla pločica s nazupčanim obodom namijenjena fiksiranju nekadašnje drške od organske materije. Baza drške (Heft) sedlastog je oblika. Gornji rub korica odgovara svojim oblikom bazi drške i posve uz nju prijanja. Baza drške je ukrašena s prednje strane ugraviranim ornamentom s motivom ribljeg mjehura, a sa stražnje strane nosi nekoliko urezanih znakova. Prednja i stražnja strana korica sastavljene su na uzdužnim rubovima previjanjem nešto šire stražnje pločice preko rubova prednje (T. IV, 3A).

Ovako spojene korice učvršćene su tik pod gornjim rubom rubnim pojačanjima (»Mündungsklammer«) međusobno povezanim po širini prednje strane korica. Ova je veza dekorativno raščlanjena s dvije kalotaste plastično ukrašene pločice. Na istoj visini nalazi se na stražnjoj strani korica uređaj za provlačenje remena: lagano četvrtasta ušica pričvršćena svojim kružno proširenim krajevima uz površinu korica. Korice su pojačane i u svojoj donjoj polovici: s prednje strane u vidu dvije plastično ukrašene okrugle pločice, a sa stražnje strane plastičnim poprečnim rebrom. Počam od ovog rebra pa naniže mijenja se način spajanja korica: prednja i stražnja strana jednakomjerno su sad spojene žljebastim rubnim pojačanjem od željeznog lima, koje je na vrhu mača najmasivnije i tvori ortband u užem smislu (T. IV, 3C; T. III, 1b, 2b). Osim na kružnim okovima s

prednje strane korica, koji nose rozetasto komponiran ornament s motivom ribljeg mjehura, nazire se u desnom gornjem uglu ostatak plastičnog ukrasa na koricama.² Okovom pojačan vrh korica (Ortband) lagano je zašiljen u obliku slova V. Sredinom prednje strane korica teče uzdužno, lagano polukružno izbočeno, rebro. Mač je dug 93,2 cm, a najveća mu je širina 5,2 cm (T. I, 2 a i b; II; III; IV).

- b) Inv. broj 547. Dugi željezni dvosjekli mač s odlomljenim vrhom. Dug spljošten trn drška prelazi lagano zvonoliko u sječivo izduženo lećastog presjeka. Na maču nema tragova korica. Dužina sačuvanog dijela mača 69,8 cm, a maksimalna širina sječiva je 4 cm (T. I, 1).
- c) Inv. broj 545. Željezno koplje s dugim uskim sječivom lagano rombičnog presjeka. Sam vršak koplja je odlomljen. Tuljak za nasadivanje koplja okruglog je presjeka. S prednje i stražnje strane koplje je ukrašeno u tehnici punciranja. Na prednjoj strani na prijelazu nasada u list punciranim točkama omeđena dva trokutasta polja ispunjena su finim zarezima u nanizanim horizontalnim redovima; na dnu tog ornamenta žigosana su dva polumjesečasta znaka. S prednje i stražnje strane lista teku po dužini paralelni nizovi punciranih zarezova. Dužina koplja je 56,4 cm, a najveća širina 4,6 cm (T. V, 2; VI).
- d) Inv. broj 548. Dugo željezno koplje kome se list od zaobljene šire baze jednokomjerno sužava prema vrhu. Po sredini uzduž lista pruža se s obje strane jako izraženo rebro oštro trokutastog presjeka. Dužina koplja je 54,8 cm, a najveća širina lista 6,3 cm (T. V, 1).

Među opisanim predmetima valja prvenstveno istaknuti luksuzno izrađen mač, opisan pod a), po svojim tipološkim značajkama nesumnjivo specifično keltsko oružje. Razmotrimo li te tipološke značajke pobliže, moći ćemo, prema u literaturi već prilično jasno fiksiranim podacima, utvrditi i relativnu kronološku pripadnost našeg primjerka. U novije vrijeme razradio je detaljnu tipološku klasifikaciju keltskih mačeva J. M. Navarro oslanjajući se uglavnom na bogati repertoar mačeva nađenih u samom La Tèneu.³ Promatramo li naš mač u svjetlu Navarrovih zapažanja uočiti ćemo slijedeće: neki tipološki elementi na našem maču, kao — dosta niska sedlasta baza drške, oblik uređaja za provlačenje remena, prisustvo središnjeg rebra na prednjoj strani korica, okrugli okovi nad ortbandom, kao i sam scrol-like oblik ortbanda (tj. u obliku slova V), ukazuju na ukus koji je prevladavao kod izrade mačeva u starijem odsjeku srednjeg latena (faze laten C po Reineckeu) i približavaju zemunski primjerak Navarrovoj grupi A srednjolatenskih mačeva.⁴ No druge, veoma važne tipološke značajke, kao znatna dužina mača (93 cm) te masivnost njegova sječiva ukazuju nesumnjivo na kasnije vrijeme. Izrazito mlađe oblike svrstava Navarro u svoju grupu B.⁵

S koliko god opreza uzmemo Navarrovu klasifikaciju, zasnovanu isključivo na stilističko-tipološkoj metodi i na materijalu sa samo jednog lokaliteta, zanimljivo je utvrditi da je i R. Pittioni vrednujući austrijski srednjolatenski materijal došao do sličnih rezultata. Pittioni⁶ također luči stariji kompleks nalaza, vezan uz ranolatensku kulturnu tradiciju, od mlađeg kompleksa koji već očituje stremljenje k novom oblikovanju.⁷ Pri apsolutno-kronološkom određivanju svoje starije grupe srednjolatenskih mačeva (grupe A) Navarro je sklon pretpostavci da su mačevi ovog tipa bili u upotrebi još oko polovice 2. st. st. ere, dok su pripadnici mlađe grupe dosegli i prvo stoljeće st. ere.⁸

Svakako treba dalje imati u vidu da je J. Filip u svojoj velikoj sintezi o Kel-
tima u Srednjoj Evropi pokazao, i to na temelju brojnih zatvorenih nalaza, da
sama stilističko-tipološka analiza ne može zadovoljiti i da ne pruža nipošto po-
uzdane podatke. No Filip je dalje ipak utvrdio da se srcoliki okov na dnu korica
mača, odnosno ortband u obliku slova V, javlja već od kraja 3. st., a da je bio
osobito omiljen u toku 2. st. st. e., što, dakle, uglavnom odgovara srednjolatenskom
periodu. Ovaj je oblik zastupan i dalje, u 1. st. st. e., u vrijeme dok se uz srednjo-
latenske forme postepeno uvode kasnolatenski mačevi sa zaobljenim vrhom.⁹ Ro-
zetasto ukrašeni okrugli okovi korica javljaju se opet češće u vrijeme kad pla-
stični stil iščezava, tj. krajem 2. i početkom 1. st. st. ere.¹⁰

Mačevi tipološki vrlo srodni našem iz Zemuna poznati su iz Brestovika,¹¹ Da-
lja,¹² iz Neunkirchena u Austriji,¹³ dakle iz nalaza koji svi pripadaju tzv. srednjo-
evropskom horizontu čakanovanih pojasa, tj. apsolutno-kronološki rečeno vremenu
od ± 125 . g. do ± 50 . g. st. e.¹⁴ Zasad je još u apsolutno-kronološkom smislu teško
odrediti prijelaz srednjolatenske u kasnolatensku kulturu; sigurno je da se od-
vijao postepeno i da je u raznim područjima tekao uvjetovan tamošnjim lokalnim
prilikama.¹⁵ Danas prevladava mišljenje da je do tog prijelaza došlo negdje u po-
četku 1. st. st. e.¹⁶ Ovu pojavu možemo pratiti i u našim krajevima, osobito na
bogatom materijalu iz Srijema.¹⁷ Tako pojedinačne tipološke elemente zastupane
na zemunskom maču susrećemo i na nalazima mačeva s geografski bliskih lokali-
teta: Surčina, iz veće razorene keltske nekropole u Kupinovu, iz Sotina. Dio nave-
denog materijala pripada sigurno već kasnolatenskom vremenu ovog područja.¹⁸

Iako imamo pouzdanih indicija da je zemunski mač nosio na koricama ukras
(vegetabilni?? — T. IV, 1) poput niza mačeva koje je iz naših krajeva u posljednje
vrijeme sakupila i sintetički obradila K. Vinski-Gasparini,¹⁹ nije nam moguće prije
laboratorijskog čišćenja zemunskog mača sigurnije opredijeliti karakter samog or-
namenta.

Mač opisan pod b) daleko nam je teže tipološki vrednovati, jer mu jedan od naj-
karakterističnijih elemenata — vršak sječiva — nedostaje. Radi se o tipu mača koji
je mogao biti sastavni dio keltske ratničke opreme kako u srednje, tako i u kasno-
latensko vrijeme. Zaobljen vršak sječiva ukazivao bi posve sigurno na kasni laten,
a ovako u nedostatku tog elementa, ostaje nam kao najčvršći oslonac za njegovo
kasnije datiranje relativno velika dužina mača (fragmentiran mač iznosi gotovo 70
cm). Ovakve jednostavno izrađene željezne dvosjeklje mačeve susrećemo u ratnič-
kim grobovima iz niza što većih što manjih keltskih nekropola. U novije vrijeme
daleko su najbolje istražene keltske nekropole na području Čehoslovačke, te nam
podaci dobiveni pri njihovom sistematskom istraživanju pružaju najpouzdaniji uvid
u tipične inventare i oblike iz pojedinih vrsta grobova, a među ovima, što je za
nas od najvećeg interesa, i ratničkih.²⁰ Više nalaza mačeva sličnih našem poznato
je dalje iz Karpatske kotline, gdje, najčešće savijeni, potječu iz paljevinskih gro-
bova. Odgovarajući nalazi iz naših krajeva proizašli su na žalost uglavnom iz razo-
renih grobova i većim su dijelom neobjavljeni (već spomenuti lokaliteti u Srijemu).
Za zemunski primjerak bi se zbog odlomljenog donjeg dijela moglo možda pret-
postaviti da je nekoć također bio savinut. Kao najbližu nama poznatu i dosad ob-
javljenu analogiju iz naših krajeva mogli bi navesti mač iz groba u Brežicama,
datiranog u kasni laten.²¹

Želježno koplje opisano pod c), ukrašeno u tehnici punciranja, ima uglavnom bliže paralele u kopljima iz nalaza koje smo spomenuli analizirajući zemunski mač sa koricama: iz Dalja,²² iz Batine,²³ te iz Zemunu prostorno vrlo bliske nekropole Rospri Čuprija.²⁴ Iz Rospri Čuprije treba istaknuti koplje iz paljevinskog groba 27 s listom ukrašenim s obje strane nizovima urezanih trokuta²⁵ na način koji je u svojoj osnovnoj koncepciji ukrašavanja nalik na ornamentiku s našeg primjerka. Pri tom ovako šturo komponirani geometrijski motivi nikako ne predstavljaju karakterističnu keltsku ornamentiku komponiranu od osebnih stiliziranih motiva, ponajčešće vegetabilnih, kakve poznamo s korica mačeva ili s nasada kopalja (kao npr. iz Dalja i Neunkirchena). Uglavnom sličnu koncepciju ukrašavanja očituje i koplje iz paljevinskog kasnolatenskog groba u Kelheimu.²⁶ Dok su grobovi iz Dalja i Batine datirani u kasni odsjek srednjeg latena, dotle ukrašeno koplje iz Rospri Čuprije i koplje iz Kelheima potječu iz kasnolatenskih grobnih cjelina.²⁷ Više analogija za oblik našeg koplja moglo bi se naći i među neobjavljenim materijalom iz Arheološkog muzeja u Zagrebu — iz Dalja, Kupinova, Boljevaca, zatim među nalazima iz Slovačke — tako u skeletnom grobu br. 3 iz nekropole Hurbanovo (koja je bila u upotrebi u toku 2. i u prvoj polovini 1. st. st. e.)²⁸ i napokon među materijalom koji je sakupila I. Hunyadi.²⁹ Iz svega navedenog proizlazi da je tip našeg koplja zastupan među nalazima kako iz kraja 2. st. tako i iz vremena 1. st. st. e.

Želježno koplje sa širim sječivom i naglašenim rebrom (opisano pod d) daleko je tipičniji oblik od prethodnoga, zastupan u više srednjolatenskih nalaza: u Dalju,³⁰ Neunkirchenu³¹ (oba s ukrašenim nasadom), Forminu,³² Mokronogu.³³ Broj lokaliteta s tako oblikovanim kopljima mogao bi se proširiti nakon studija neobjavljenog materijala iz Srijema.

Rezimiramo li sve dosad rečeno, vidimo da smo, promotivši naše objekte po tipološkom kriteriju, došli do zaključka da oni mogu predstavljati cjeloviti nalaz, tj. da pripadaju jedinstvenom vremenskom horizontu. Svi pojedinačni elementi upućuju na datiranje našeg nalaza u vrijeme dok su još srednjolatenski oblici bili omiljeni, no kad su se već pojavile i kasnolatenske forme. Apsolutno-kronološki izraženo mogli bismo naš nalaz opredijeliti u razvijeni period horizonta čakanovanih pojasa, tj. najvjerojatnije u prvu polovinu 1. st. pr. n. ere.

Zemunski nalaz oružja nesumnjivo je keltski, a potječe gotovo posve sigurno iz keltskih oružarskih radionica u Podunavlju, koje su osobitu aktivnost razvile upravo u vrijeme podmakle faze srednjeg latena (latena C po Reineckeu).³⁴

Pokušamo li interpretirati naš nalaz kao cjelinu, opredijeliti ga prema cjelokupnom njegovom karakteru, naći ćemo se u mnogo nepovoljnijem položaju, jer ne raspoložemo nikakvim pouzdanim nalazišnim podacima. Postoji vjerojatnost da naši predmeti potječu iz jedne razorene keltske nekropole. U tom slučaju morali bi pomišljati na skeletni ukop, jer svi naši objekti, nasuprot uobičajenom načinu savijanja mačeva i kopalja prigodom polaganja u paljevinske grobove, kakve susrećemo u Srijemu, ne pokazuju ni tragove savijanja ni tragove vatre. Zasad na srijemskim lokalitetima znamo samo za paljevinske grobove, a ti i inače prevladavaju u to vrijeme u Karpatskoj kotlini;³⁵ međutim, suvremene biritualne nekropole poznate su iz više oblasti, tako npr. iz Slovačke,³⁶ Slovenije,³⁷ iz latenskih grobova sa ciglane u Osijeku³⁸ i napokon iz Zemunu nedaleke nekropole Kara-

burma³⁹ i iz groba u Guberevcu.⁴⁰ Skeletni je navodno bio i konjanički grob iz Vukovara.⁴¹

Mač i dva koplja (obično jedno s užim, a drugo sa širim listom) standardna su keltska ratnička oprema, obično još nadopunjena štitom, rjeđe i šljemom. Jednostavnija ratnička oprema, samo s mačem i kopljem ili kopljima, dokumentirana je nizom grobnih cjelina na čitavom području keltske ekspanzije. U slučaju našeg nalaza, gdje se uz dva koplja susreću i dva mača, bilo bi najlogičnije pomisliti na inventar dvaju ratničkih grobova. No slučajevi nekolicine grobnih cjelina iz nedavno obrađene velike kasnolatske nekropole Mihovo u Dolenjskoj koje sadrže po dva mača uz jedno ili tri koplja (grobovi broj 53, 55 i 75 na parceli 1657 — datirani svi oko 80. g. st. ere)⁴² omogućavaju da interpretacija našeg nalaza, kao eventualne jedinstvene grobne cjeline, ne bude posve isključena. U istom smislu još uvjerljivije govore grobne cjeline iz Srednjeg Podunavlja koje donosi I. Hunyady i koje također sadrže po dva mača: skeletni grob II iz Rozvágya i grob III iz Nagydeáma.⁴³

Svakako valja pomišljati i na to da naš nalaz predstavlja možda i manju ostavu ukopanu u nemirna vremena podmaklog 1. st. st. ere, kad je rimski okupator ugrozio i ovo područje oko utoka Save u Dunav.

Na žalost zbog pomanjkanja sigurnijih nalazišnih podataka ostajemo u ovim razmatranjima u domeni hipoteza koje mogu naći i svoje za i svoje protiv.

Obrađeni predmeti predstavljaju nam dosad nepoznati lokalitet na zemunskoj Kalvariji kao još jedan položaj na kojemu su keltski doseljenici ostavili trag svog prisustva. I inače je na području istočnog Srijema, na obalama donje Save i oko njenog utoka u Dunav, dokumentirana dosad najveća gustoća keltskih nalaza u međurječju Save, Dunava i Drave. Zasad najpotpunije obrađena kategorija keltskog materijala kod nas — željezni mačevi s ukrašenim koricama — i njihova rasprostranjenost, najbolje ukazuje na ovu činjenicu.⁴⁴

Da ove tipično keltske proizvode treba pripisati Skordiscima, keltskom plemenu koje se nakon svog neuspjelog pohoda u Grčku naselilo između ušća Save u Dunav i Velike Morave, s jačom koncentracijom upravo oko ušća Save u Dunav, svjedoče nam podaci iz historijskih izvora.⁴⁵ S materijalnom kulturom Skordiska bliže su nas upoznali upravo nalazi otkriveni ili objavljeni u novije vrijeme: u neposrednoj blizini našeg lokaliteta keltski konjanički grob s položaja Gardoš u Zemunu, datiran u kasni laten do rano carsko vrijeme,⁴⁶ dalje na području današnjeg Beograda u novije vrijeme otkrivene nekropole Karaburma i Rospi Čuprija,⁴⁷ te pojedinačni nalazi keltskog oružja, kao npr. s položaja Ada Ciganlija i Ritopek,⁴⁸ ili nakita,⁴⁹ sve materijal s tipološkim oznakama srednjeg — kasnog latena (prema autorima izvještaja LT II — III). U istom smislu od znatnog je interesa i neobjavljeni materijal iz zapadnije smještenih srijemskih nekropola s karakterističnim keltskim ratničkim inventarom (mačevima, kopljima, čakanovanim pojasevima i umbima štitova), iz Boljevaca, Kupinova, Sotina. Na žalost posvuda je kompleksnije rješavanje osnovnih problema ozbiljno otežano manjkom nalazišnih podataka, tj. u prvom redu nepoznavanjem grobnih cjelina. Tako na primjer nije jasno: kakav materijal obilježava prvotnu fazu naseljavanja Skordiska na spomenutom području. Prema historijskim podacima do njega je moralo doći već u vrijeme oko polovice 3. st. Dalje — kakav je bio odnos pridošlica i domaće stanovništva,

u kojem su se odnosu elementi njihovih različitih materijalnih kultura miješali, stapali ili međusobno nadopunjavali.

Zasad nam je najbolje poznat materijal iz kasne faze srednjeg kao i iz cijelog kasnog latena (tj. iz kraja 2. i iz 1. st. st. ere). Danas poznamo i nalaze, kao npr. već spomenuti grob iz Gardoša, grobnice iz Erdevika, a možda ovamo pripadaju i grobovi iz Zmajevca kod Sotina,⁵⁰ koji nam svjedoče o održavanju materijalne kulture Skordiska i dalje, još u prvo vrijeme ranog carskog doba, dok nam onomastički podaci pružaju sliku o postepenoj romanizaciji kako keltskog tako i domaćeg stanovništva tog areala.⁵¹

Naš se nalaz s Kalvarije u Zemunu, unatoč tome što njegova interpretacija zbog nepoznavanja njegovih bližih nalazišnih okolnosti ostaje problematična, ipak uklapa u mozaik podataka o materijalnoj kulturi Skordiska, a ta nam se, zahvaljujući novim sistematskim istraživanjima na području njihovog boravka u našoj zemlji, ocrtava u sve jasnijim konturama.

BILJEŠKE

1. Najljepše se zahvaljujem Upravi Gradskog muzeja u Vinkovcima na susretljivoj dozvoli za objavu ovog materijala.
Podatke o položaju na kojem su predmeti pronađeni dugujem Dru V. Miroslavljeviću, višem naučnom suradniku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
2. Mač je na žalost vrlo primitivno čišćen i premazan nakon toga slojem parafina koji posve prekriva eventualno još sačuvanu dekoraciju na koricama. Iz tehničkih razloga bilo je nemoguće pristupiti ponovnom čišćenju i suvremenoj konzervaciji ovog predmeta. Same korice razjedene rdom toliko su danas fragilne, da je bilo nemoguće izvući iz njih sječivo mača.
3. J. M. Navarro, 40. BRGK, 1959, p. 79 sqq.
4. J. M. Navarro, o. c., pp. 83, 84, 107.
5. ibidem.
6. R. Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, 1954, p. 682.
7. Za naše krajeve zasada takva podjela nije nikako verificirana zbog slabe ispitivosti odgovarajućeg materijala.
8. J. M. Navarro, o. c., pp. 107, 118.
9. J. Filip, *Keltové ve Stredni Evrope*, 1956, pp. 532, 533.
10. ibidem.
11. M. Garašanin, *Vesnik Vojnog muzeja* 8—9, 1963, p. 46.
12. W. Jenny, *PZ XXIII* 3./4., 1932, p. 238 sqq.
13. R. Pittioni, o. c., Fig. 470.
14. J. Filip, o. c., pp. 533—534, 541—542.
15. W. Krämer, *Reinecke Festschrift*, 1950, p. 93.
16. J. Filip, o. c., p. 533.
17. S. Ercegović, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* S. III, II, 1961, p. 125 sqq.
18. Materijal je neobjavljen i čuva se u Prehistorijskoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu.
19. K. Vinski—Gasparini, *Arheološki radovi i rasprave* I, 1959, p. 281 sqq.

20. B. Benadfk —E. Vlček — C. Ambros, Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku, 1957, *passim*.
21. T. Bregant, AV V/2, p. 378 sqq, Fig. 1.
22. W. Jenny, o. c., p. 243, Fig. 3, 3.
23. K. Vinski—Gasparini, o. c., pp. 282, 288, T. I, 7.
24. J. Todorović, *Inventaria archaeologica, Jugoslavija*, Fasc. 6, 1963, Y 51, 2; Y 53, 6.
25. J. Todorović, *Godišnjak Muzeja grada Beograda III*, 1956, p. 47, Fig. 30; — D. Garašanin, *Germania* 38, 1960, p. 428 sqq.
26. W. Krämer, *Germania* 30, 1952, p. 334, Fig. 2.
27. J. Todorović, o. c. — W. Krämer, o. c.
28. B. Benadfk — E. Vlček, o. c., p. 58m T. XXI, 9.
29. I. Hunyady, *Die Kelten im Karpatenbecken*, 1942, T. L, 2, 7.
30. W. Jenny, o. c., pp. 240, 244, Fig. 1, 2.
31. R. Pittioni, o. c., Fig. 470.
32. A. Smodič, *Časopis za zgodovino in narodopisje XXXV*, 1940, Fig. III, 1,3.
33. A. Müllner, *Typische Formen . . .*, T. XXXVIII, 1.
34. K. Vinski—Gasparini, o. c., pp. 287, 293.
35. J. Filip, o. c., *passim*
36. B. Benadfk — E. Vlček, o. c.
37. A. Smodič, o. c., p. 2. — H. Müller—Karpe, *Carinthia I*, 141, 1951.
38. E. Spajić, *Osječki zbornik IV*, 1954, p. 7 sqq.; V, 1956, p. 47 sqq.; VIII, p. 37 sqq.
39. J. Todorović, *Arheološki pregled* 1, 1959, pv. 85—86.
40. M. Garašanin, *Istoriski glasnik* 6, 3—4, p. 10.
41. S. Ercegović, o. c., p. 128.
42. Podatke dugujem Dru V. Šribaru, koji je u okviru svoje disertacije »Problem prehoda poznega latena v rimsko dobo na področju doline Krke« analizirao detaljno materijal iz nekropole Mihovo, pa mu na ovom mjestu najljepše zahvaljujem na susretljivosti.
43. I. Hunyady, o. c., T. V, 4-10; T. XII, 10—20. — *Régészeti Füzetek* 2, 1957, pp. 181—182; 40—41.
44. K. Vinski—Gasparini, o. c.
45. Dotične historijske izvore citira B. Gavela, *Živa antika I/2*, 1951, p. 275 sqq.
46. S. Ercegović, o. c.
47. J. Todorović, o. c.
48. D. Garašanin, *Katalog metala*, 1954, T. LII, 1, 2.
49. M. Garašanin, o. c., pp. 10—12.
50. S. Ercegović, o. c., p. 134.
51. A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, 1959, p. 78.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Stadtmuseum von Vinkovci (Slawonien) besitzt zwei eiserne Schwerter und zwei eiserne Lanzenspitzen, die im Jahre 1941 zusammen mit der ganzen Sammlung von M. Medvedović, einem Antiquitätensammler aus dieser Gegend, angeschafft worden sind. Aus den Angaben des erwähnten Sammlers geht hervor, dass alle vier Gegenstände gleichzeitig erworben und wahrscheinlich bei Erdarbeiten für Fundamente einer der um das Jahr 1905 auf dem Hügel Kalvarijska in Zemun bei Beograd gebauten Villen gefunden worden sind (Anm. 1).

Das lange verzierte Schwert (T. I, 2, a, b; II, III, IV), nach seinen typologischen Merkmalen zweifellos eine keltische Waffe, hat seine Verwandten in Funden aus Dalj (Anm. 12), Neunkirchen (Anm. 13), Brestovik (Anm. 11) — also in jenen, die alle dem sog. mitteleuropäischen Horizont der gedellten Kettengürtel angehören. Einigen, beim Schwert von Zemun vertretenen typologischen Merkmalen begegnen wir auch bei den Schwertern aus den benachbarten Fundorten: aus Surčin, aus der grossen vernichteten Nekropole Kupinovo (am syrmischen Saveufer), aus Sotin. Ein Teil des erwähnten Materials gehört schon sicher zur Spätlatènezeit (Anm. 18). Obwohl wir zuverlässige Indizien haben, dass das Schwert von Zemun Scheidenverzierungen besass (mit Pflanzenmotiven?), wie sie von K. Vinski—Gasparini vor kurzem in Jugoslawien gesammelte Schwerter aufweisen (Anm. 19), können wir jedoch den Charakter des Ornaments selbst so lange nicht mit Sicherheit bestimmen, bis es möglich wird, das Schwert von neuem fachmännisch zu reinigen und zu konservieren. (Nach der Entdeckung war das Schwert primitiv gereinigt und mit einer dicken Paraffinschicht überzogen).

Das Schwert ohne Scheide (T. I, 1) lässt sich wegen seiner Beschädigung schwieriger werten. Mehrere ihm verwandte Exemplare sind aus dem Karpatenbecken bekannt, wo sie, am häufigsten verbogen, den Brandgräbern entstammen. Entsprechende Funde aus unseren Gegenden rühren hauptsächlich aus vernichteten Gräbern her, und zumeist sind sie unveröffentlicht. Am Exemplar von Zemun, für welches man vielleicht wegen des abgebrochenen Unterteils annehmen könnte, dass es auch einst verbogen wurde, lassen sich weder Verbiegungs — noch Feuerspuren finden. Die nächste, der Verfasserin in unserem Lande bekannte Parallele, ist das Schwert aus dem spätlatènezeitlichen Grab in Brežice (Anm. 21).

Die eiserne, durch Punzierung verzierte Lanzenspitze (T. V, 2: VI) hat in bezug auf ihre Form mehrere Parallelen: in Dalj (Anm. 22), Batina (Anm. 23), Rospi Cuprija (Anm. 24). Darunter muss die Lanzenspitze aus dem Brandgrab Nr. 27 aus Rospi Cuprija hervorgehoben werden, die nicht nur ihrer Form nach, sondern auch durch die Art der Verzierungen mit unserem Exemplar verwandt ist (Anm. 25). Man könnte auch unter dem unveröffentlichten Material aus dem Archäologischen Museum in Zagreb mehrere Parallelen finden: aus Dalj, Kupinovo, Boljevci; dann aus der Slowakei (Skelettgrab Nr. 3 aus der Nekropole Hurbanovo) (Anm. 28) und aus dem Karpatenbecken (Anm. 29). Nach der Datierung des erwähnten Materials geht hervor, dass dieser Typ der Lanzenspitze sowohl Ende des 2. als auch im Laufe des 1. Jahrhunderts vor unserer Zeitrechnung vertreten war.

Die eiserne Lanzenspitze mit einem breiteren Blatt und einer betonten Mittelrippe (T. V, 1) ist eine bei weitem typischere, in mehreren mittellatènezeitlichen Funden vertretene Form: in Dalj (Anm. 30) und Neunkirchen (Anm. 31) (beide Exemplare mit verzierten Schafttüllen), dann in Formin (Anm. 32) und Mokronog (Anm. 33). Die Zahl der Fundorte

mit so geformten Lanzenspitzen würde sich nach Erforschung des unveröffentlichten Materials aus Syrmien noch vermehren lassen.

Die bisherigen typologischen Betrachtungen zeigen, dass alle Gegenstände aus Zemun einem einheitlichen Zeitraum angehören können. Die sämtlichen Einzelelemente verweisen uns auf die Zeit, als die mittellatènezeitlichen Formen noch beliebt waren, diejenigen der Späten Latènezeit hingegen bereits aufzukommen begannen. In der absoluten Chronologie lassen sich unsere Gegenstände in die Zeit des entwickelten Horizontes der gedellten Kettenrüstung einordnen, d.h. in erste Hälfte des 1. Jahrhunderts.

Der Waffenfund von Zemun ist zweifellos keltisch und stammt fast ganz sicher aus den keltischen Waffenschmiedewerkstätten im pannonischen Donaauraum, die gerade zur Zeit der fortgeschrittenen La Tène C Phase eine rege Tätigkeit entfaltet haben (Anm. 34).

Wenn wir unseren Waffenfund als eine in bezug auf seinen gesamten Charakter einheitlichen Fund zu interpretieren suchen, werden wir wegen mangelnder Fundangaben in eine viel ungünstigere Lage geraten. Es ist sehr wahrscheinlich, dass unsere Gegenstände aus einer vernichteten keltischen Nekropole stammen. In diesem Falle müssen wir an Skelettbestattungen denken, weil an allen Gegenständen weder Feuer noch Verbiegungsspuren zu finden sind. Aus syrmischen Fundorten kennen wir vorläufig nur Brandgräber, wie sie auch sonst im Karpatenbecken überwiegend vorkommen (Anm. 35). Trotzdem sind mehrere zeitgenössische birituale Friedhöfe aus mehreren Gegenden bekannt, wie z. B. aus der Slowakei (Anm. 36), aus Slowenien (Anm. 37), aus den latènezeitlichen Gräbern in Osijek (Anm. 38) und schliesslich aus der unweit von Zemun gelegenen Nekropole Karaburma (Anm. 39). Höchstwahrscheinlich stellt das Reitergrab aus Vukovar auch ein Skelettgrab dar (Anm. 41).

Bei unserem Fund läge es nahe, an Inventar zweier Kriegergräber zu denken. Aber einige Grabinventare aus der grossen spätlatènezeitlichen Nekropole Mihovo in Unterkrain, deren Gräber Nr. 53, 55 und 75 auf der Parzelle 1657 jeweils zwei Schwerter enthalten (Anm. 42), schliessen die Möglichkeit, dass unsere Gegenstände (2 Schwerter und 2 Lanzenspitzen) aus einem Grab stammen, nicht gänzlich aus. Noch bessere Parallelen bieten: das Grab II aus Rozvagy und das Grab III aus Nagydem (Ungarn), die beiden je zwei Schwerter enthalten (Anm. 43). Allerdings muss auch damit gerechnet werden, dass unser Fund vielleicht einen kleinen Hort darstellt, der in unruhigen Zeiten des vorgerückten 1. Jahrhunderts unter die Erde geraten ist, als die römischen Okkupanten auch das Gebiet um die Savemündung bedroht haben.

Leider bleiben wir bei diesen Untersuchungen wegen mangelnder Fundangaben im Bereiche der Vermutungen, die alle ihr Für und Wider haben.

Die untersuchten Waffen aus Zemun stellen einen bisher unbekanntem Fundort auf Kalvarija bei Zemun als noch eine Stelle dar, wo die keltischen Ankömmlinge, hier zweifellos die Skordisker, eine Spur ihrer Anwesenheit hinterlassen haben. Auch sonst ist im Gebiet Ostsyrmiens an der Untersave und um die Mündung der Save in die Donau im Vergleich mit dem ganzen Gebiet zwischen den Flüssen Save, Drau und Donau bisher die grösste Konzentration keltischer Waffen festgestellt worden (Anm. 44).

In der neueren Zeit veröffentlichte Funde beleuchten die Materialkultur der Skordisker im mittleren Donaauraum besser: das keltische, in die Zeitspanne zwischen der spätesten La Tène D und der frühen Kaiserzeit datierte, Reitergrab in Gardoš bei Zemun (Anm. 46), die neuentdeckten Nekropolen Karaburma und Rosprija auf dem Gebiet der Stadt

Beograd (Anm. 47), dann die vereinzelt Waffenfunde wie z. B. die aus Ada Ciganlija und Ritopek (Anm. 48), all das ist (nach Verfassern der Berichte LT II—III) das archäologische Material mit typologischen Merkmalen der mittleren bis späten Latènezeit. Ebenso bedeutungsvoll ist auch das unveröffentlichte Material aus den westlicher gelegenen syrmischen Nekropolen mit den charakteristischen Kriegerinventar (Schwerter, Lanzenspitzen, gedellte Kettengürtel und Schildbuckel): Boljevci, Kupinovo, Sotin, Sremska Mitrovica.

Leider ist überall wegen Mangels an Fundangaben, d. h. in erster Linie deswegen, weil Grabeinheiten nicht bekannt sind, eine umfassendere Erforschung der Grundprobleme ernstlich beeinträchtigt. So z. B. ist noch nicht völlig klar, durch was für Material die erste Phase der Ansiedlung der Skordischer auf dem erwähnten Gebiet (um die Mitte des 3. Jahrhunderts) gekennzeichnet wird, dann wie sich ihre Beziehungen zu den Alteingesessenen gestaltet haben und in welchem Ausmass die Elemente beider voneinander verschiedene Materialkulturen vermengt worden, ineinander übergegangen sind oder einander ergänzt haben. In diesem Sinne ist vorläufig am besten bekannt der archäologische Fundstoff aus der späten Phase der La Tène C Stufe und aus der ganzen La Tène D Stufe (d. h. Ende des 2. Jahrhunderts und das 1. Jahrhundert v. u. Z.). Vom Fortbestehen der Materialkultur der Skordischer in der frühen Kaiserzeit zeugen das bereits erwähnte Reitergrab aus Gardoš, die Griffe aus Erdevik und vielleicht die Gräber aus Zmajevac bei Sotin (Anm. 50). Unser Waffenfund von Zemun fügt sich trotz des Umstands, dass seine Interpretation wegen mangelnder Fundangaben ziemlich problematisch bleibt, in das Bild der Materialkultur der Skordischer auf dem erwähnten Gebiet gut ein.

1

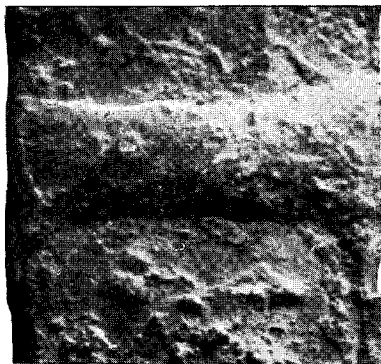
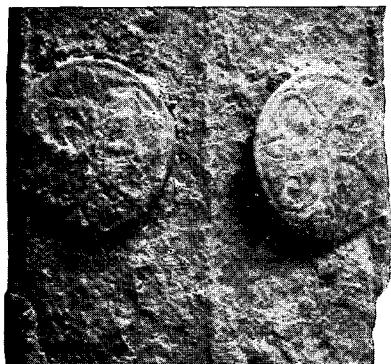
2 a

2 b

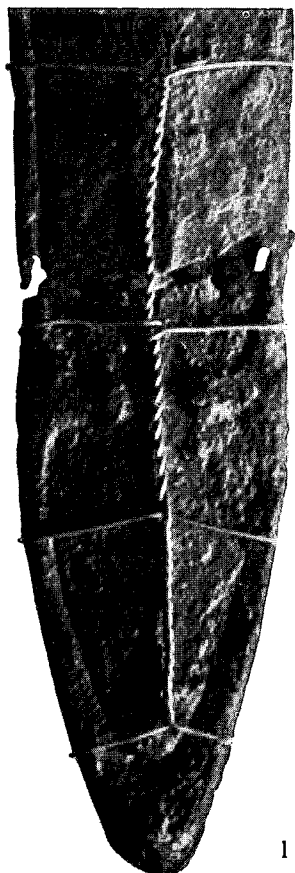
T. II

OPVSCVLA ARCHAEOLOGICA VI
N. Majnarić—Pandžić, Nalaz keltskog oružja iz Zemuna

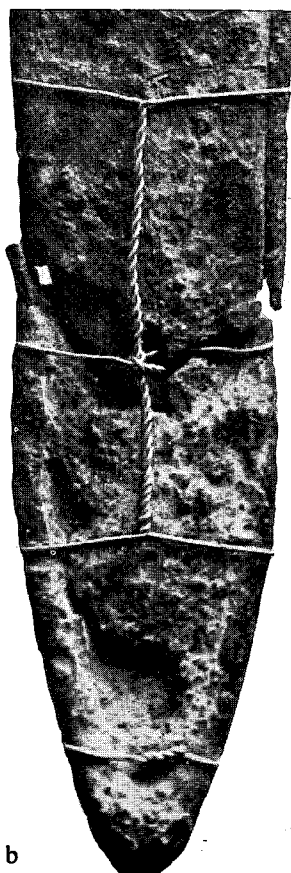

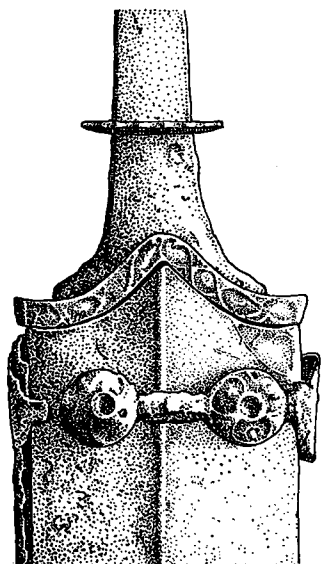
1a 2a

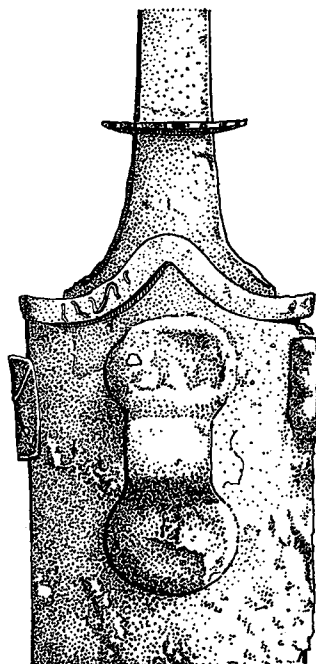
1b

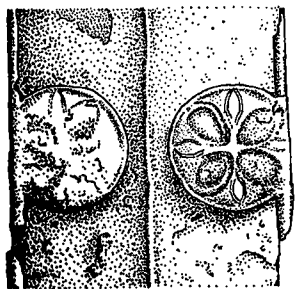
2b

1

2

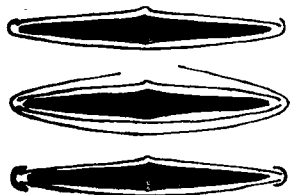

—A

—B

—C

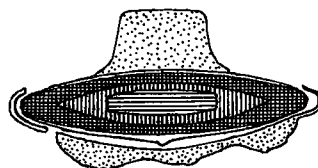
3

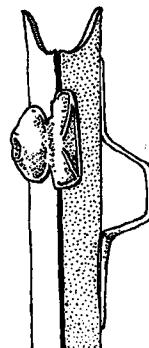
—A

—B

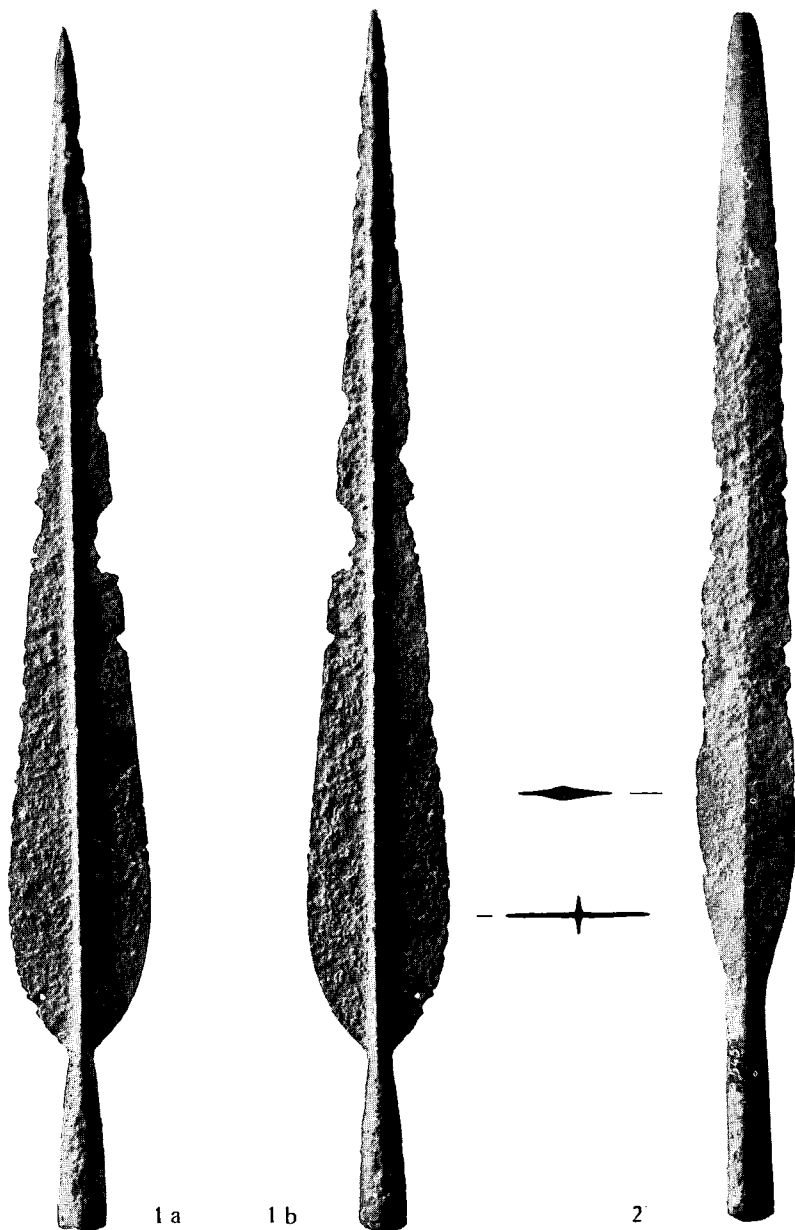
—C

4

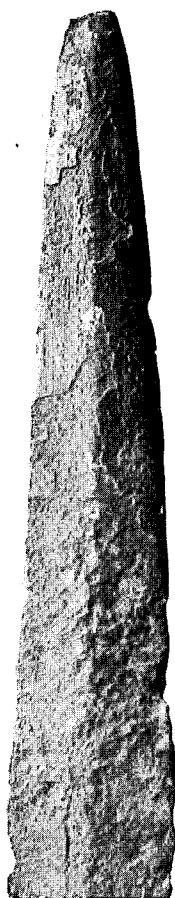
5

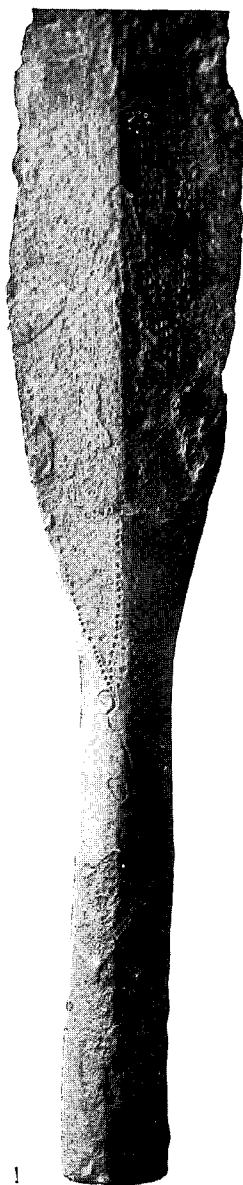
1 a

1 b

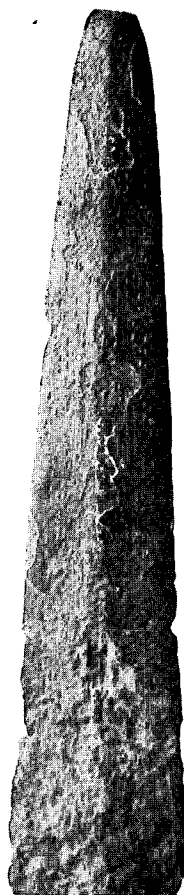
2

2

1

3